

AZ UKRÁN MOZGALOM ÉS A RUTÉNFÖLD

FINNORSZÁG északi csücskétől Odessza vidékéig a világháború befejezése után új határ húzódik Európa keleti szélén. Nemcsak országhatároknak egybefüggő sora ez, amely Szovjet-országot a vele szomszédos nyugati államoktól elválasztja, de nem is geográfiai mesgye, amely a nyugat felé tolódott Ázsiát az új Európától elkülöníti. Ez a vonal ma két szétvált és egymás ellen küzdő társadalmi rend területének válaszvonalá, csak látszólag csendes front, amely előtt a polgári Európa és a bolsevizmus néznek egymással farkasszemet.

Bár járatlan szakadék, amelynek szélén állig fegyverben őrzi kiki a maga területét, mégis olyan határvonal, amely sem földrajzi szempontból biztosítottnak, sem ethnográfiailag igazoltnak nem tekinthető. Ez az oka annak, hogy amióta Oroszország elvált Európától, feszült figyelem és aggódó idegesség kíséri ezen az önkényesen megvont határon a föld alatt folyó harc minden megnyilvánulását.

Az Európa keletén létesített államok nagy része új állam, amely megszületését vagy feltámasztását egyrészt Oroszország összeomlásának, másrészt a Wilson által hirdetett nemzeti önrendelkezés elvének köszönheti. Népeiket és politikájukat két tény állítja szembe Oroszországgal: a cári uralom sok évszázados elnyomásának emléke és az az újjáébredt nemzeti öntudat, amely az önállóság talaján virágozva, idegenkedéssel, sőt gyűlölettel fordul el a bolsevizmus nemzetköziségétől. Finnország és az önállósított három balti állam germán hatások alatt, középeurópai kultúrára nevelkedve a politikai önállóság elnyerésekor a kulturális összefüggés minden maradványa nélkül szakadt el az orosz lélektől. Az itteni szociális jólét már az együttélés ideje alatt is messze felül-emelkedett az orosz birodalom egyéb területein élő népek szociális, kulturális színvonalán s így e népek lelkivilága a bolsevik tanok számára kedvező talajnak nem mondható. Igaz ugyan, hogy a nyugat felé törekvő Szovjet erőfeszítéseket tesz szomszédai bolsevizálására, de ezek a nemzeti alapon álló parasztállamok mindeddig ellentállottak a felforgató törekvéseknek. (Finnországban például a parlament 200 képviselője közül 23 kommunista volt, de a nemzeti szervezetek hatalmas mozgalmat indítottak meg, az ú. n. lappo-mozgalmat, a végből, hogy az országot minden kommunista elemtől megtisztítsák.)

Más a helyzet Lengyelországban. Bár a lengyel nép felszabadulását szintén a nemzeti elv proklamálásának, különösen jelentős politikai pozícióját pedig a francia-angol politika által Kelet-Európában neki szánt eminens szerepnek köszönheti, mégsem sikerült annyira

függetleníteni magát az orosz befolyás alól, mint északi szomszédainak. A szlávok nagy törzséhez való tartozás itt jelentéktelen szerepet játszik. A lengyel nép kultúráját, vallását, nemzeti törekvéseit tekintve mindig elkülönült az oroszról, Közép-Európához tartozott és történelmének javarészeiben kemény küzdelmet folytatott a moszkvai fejedelmek ellen. A felszabadult és 1921-ben államát végleg megalakító lengyel nemzet azonban mégsem tudta magát teljes mértékben emancipálni az ősi ellenségtől — éppen az ország keleti határai miatt. A nagyhatalmak ugyanis a Párizs környékén létrejött békekötésekben bőkezűen bántak Lengyelországgal és az új államnak olyan területeket is odaítéltek, amelyek a háború befejezését követő években Szovjetország, vagy az akkor még fennálló ukrán köztársaság uralma alatt állottak. Ezekért a területekért 1920 elején indult meg a harc Pilsudski marsall vezetése mellett akkor, amikor Szovjetország rátámadt Lengyelországra. A változó szerencséivel folyó küzdelem az 1921 március havában Rigában megkötött békével ért véget, amely béke azután végleg tisztázta Kelet-Európa zavaros politikai viszonyait. Megszüntette az ukrán köztársaságot s annak egy részét, valamint az ettől északra elterülő fehéroroszok földjének nyugati területeit Lengyelországhoz csatolta. Az 1921-ből származó lengyel hivatalos statisztika szerint 1,057.000 fehérorosz és 3,898.000 ukrán került lengyel uralom alá.

E két nép által lakott, összefüggő területeknek ez a megosztása állandó veszélyt jelent Európa keleti határára. A Szovjet primitív és igen viszonylagos értékű nemzeti önállóságot engedélyező uralma alatt élő ukránság, mely e nemzet zöme, a faji összetartozás, a vallás és a kultúra közössége révén intenzív hatást gyakorol a lengyelországi fajtestvérekre. Súlyosbítja még a helyzetet az a tény is, hogy az ukrán és a lengyel évszázadok óta „ősi ellenségnek“ tekinti egymást, a varsói kormányoknak a nemzetiségekkel, elsősorban éppen az ukránokkal szemben folytatott politikája pedig csak kielezi a harcot, amely lengyel részről bevallottan „az ukránlakta területeknek lengyellé tételéért folyik“.

Hasonló a helyzet Besszarábiában is, ahol kb. 800.000 ukrán került román fennhatóság alá.

Moszkva urai mihamar belátták, hogy annak a falnak, amelyet a nagyhatalmak Európa keleti szélén par excellence nemzeti államok létesítésével emeltek Szovjetország elé, legjobban támadható bástyatornya: a felosztott ukrán föld. A nacionalizmus ereje ellen a leghatásosabb fegyver a nemzeti gondolat, amelynek köpenyében a Szovjet ügynökei messze be tudnak hatolni a keleti határokon túl Európába. Az 1926 decemberében Charkowban megtartott szovjet-kongresszus megvitatta az Európa ellen folytatott harc módjait és eszközeit, elhatározta, hogy az ukrán nép szétdaraboltságát kihasználva, az ezáltal önként adott hídon nyomul be a keleti államok területére. Elvetette a nagyorosz eszmének a cárok uralma alatt igen megkopott zászlaját és hódításában új módszert alkalmazva, embereit mint Ukrajna megteremtésének apostolait, küldte át a határokon.

Ukrajna megalapításának gondolata nem újkeletű. Az 1900-as évek elején bécsi politikai körök vetették fel az eszmét, hogy a cár

birodalmának megbontása céljából fel kell ébreszteni az ukrán, vagy rutén, vagy másképpen kisorosz népet (mind a három megjelölés ugyanarra a népre vonatkozik) nemzeti aléltságából és célul kell kitűzni egy körülbelül 30 millió lakosú, a Fekete-tengerig terjedő önálló ukrán állam megalakítását. A tervet magáévá tette Németország is és Berlinben serényen hozzáálltak a megvalósítandó Ukrajna „elméleti“ megteremtéséhez.

Az eszme messzemenő, nemcsak a központi hatalmaknak, de egész Európának érdekeit érintő politikai célokat szolgált. A 7—800.000 km⁸ kiterjedésű, 30 millió lakosú Ukrajna egyrészt terület és lakosság szempontjából nagyban meggyöngítette volna az orosz kolosszust, másrészt ezt az Európa szívébe nyúló cári birodalmat visszavetette volna keletre és Közép-Európa és Oroszország között hatalmas ütközőállamot alakítva, lényegesen enyhítette volna azt a lidércnyomást, amely a muszka hatalom közvetlen közelsége folytán Közép-Európára ránehezedett. Gazdasági szempontból ez a központi hatalmakkal szövetséges új állam a Balkán kikerülésével utat nyitott volna a Fekete-tengeren át a német piac részére kelet felé.

Természetes, hogy Ukrajna megvalósításának terve az Oroszországgal szövetséges hatalmaknál nem tudott visszhangra találni, sőt a francia és angol politika azt, mint „bécsi agyrémet“, a politikai utópiák világába utalta. Maga Oroszország, mely központi hatalmának megszüárdításával egyidejűleg könyörtelen beolvasztó nemzeti politikába is kezdett, a XIX. század elejétől, vagyis a pánszláv gondolat megszületésétől fogva azon fáradozott, hogy az ukrán népnek, mint önálló nemzetnek létezését letagadja Európa előtt. A cári birodalom 1913-ból való statisztikai adatai szerint a cár uralma alá tartozó területeken lakó kb. 180 millió lélekből 66% volt az orosz. Ebben a számban a tulajdonképpen oroszokon kívül azonban bennfoglaltattak az ukránok és a fehér-oroszok is. A hivatalos Oroszország ugyanis ezt a két szláv törzset állandóan orosznak minősítette, amely az irodalmi orosz nyelvtől — a moszkvaitól — eltérő „nyelvjárást“ beszél ugyan, mindazonáltal külön népnek mégsem tekinthető.

Pedig hogy az orosz és a kisorosz vagy ukrán két különböző szláv törzs, azt a cári kormányzatnak lépten-nyomon tapasztalnia kellett. Tény az, hogy a podóliai kisorosz egyetlen szót sem ért például a moszkvai orosz beszédéből s a hivatalos orosz nyelv alkalmazásával kapcsolatos nehézségek kiküszöbölése végett 1910-ben a kievi, volhiniai és podóliai kormányzók a kormányhoz fordultak segítségért és tartományaikba vagy tolmácsok kiküldetését, vagy ruténul is tudó hivatalnokok alkalmazását kérték. A Szentpétervári Tudományos Akadémia, mint erre legilletékesebb tényező, 1905. évi 2076. Ein. szám alatt az orosz minisztertanácshoz intézett felterjesztésében határozottan kiemelte és filológiai adatokkal bizonyította, hogy az orosz és az ukrán két külön nép.

Ezt bizonyítja különben az ukránok története is. A kievi fejedelemség, mely a X. században Nagy Vladimir alatt nagy hatalomra tett szert és a XIII. század végéig virágzott, nem orosz, hanem ukrán birodalom volt. Azonban a trónörökösödésből folyó belső villongások és a tatárok

támadásai, később pedig a moszkvai fejedelmek hódító politikája a XIV. század elején annyira meggyöngítik a birodalmat, hogy az két részre oszlik s míg a keleti területek a moszkvai fejedelmek uralma alá kerülnek, a nyugati tartományokat, Halicsot és Lodomériát a XIV. század második felében Nagy Lajos magyar király, majd Lengyelország hódítja meg. Chmelnicky Bogdán, a nagy kozák hetman, 1648-ban megkísérli ugyan az ukrán területek egyesítését, de az önálló ukrán állam fenntartására ő sem gondol, hanem perszonál unióba lép a moszkvai fejedelemmel. A lengyelekkel és oroszokkal folytatott állandó harcok, továbbá a kozák törzsek felkelései teljesen elerőtlenítik az ukrán nemzetet. Nemessége lengyellé válik, a kozák törzsek széttölnenek, a parasztság pedig, mely az ukrán nép 80%-át teszi, vezetők nélkül maradván, elveszíti nemzeti öntudatát. Az ukránság önálló nemzeti életének végleges megsemmisülése azonban 1709-ben a poltavai ütközetben következett be. A XII. Károly svéd királlyal szövetséges ukrán sereg Mazeppa hetman vezetése alatt Nagy Péter cár ellen vívott csatájában megsemmisült és Nagy Péter az ukrán államot az orosz birodalomba kebelezte be. Egyidejűleg megmaradt még ugyan a kozák privilégiumok egy része, legalább papiroson. II. Katalin cárnő azonban ezt a papiros-függetlenséget sem tűrte tovább és az utolsó kozák hetmant börtönbe vettette, a kozákság székhelyeit elpusztította s a kozák törzsek minden kiváltságát megszüntette. Ettől kezdve az ukránlakta területek már csak mint az egységes orosz birodalom alkotórészei szerepeltek.

A XIX. század folyamán Európa az ukránokról lassan megfeledkezik. A pánszlávizmus mozgalmaiban a szellemi vezetők nélkül maradt ukránság nem vesz részt. Az orosz történetírás, a hivatalos statisztika, a cenzúra és a cári rendeletek pedig mihamar elvégzik a feladatot: az ukrán népet eltüntetik a világ szeme elől.

Az osztrák uralom alatt álló Kelet-Galicia és Bukovina volt egyedül az a terület, ahol bizonyos önálló ukrán nemzeti élet kifejlődhetett s ahol az ukránság, mint kisebbség, politikai jogoknak is birtokosává tudott lenni. Nem véletlen tehát, hogy Ukrajna megvalósításának eszméje éppen Ausztria politikai köreiből, a keletgalíciai képviselők és politikusok asszisztenciájával született meg.

A világháború alkalmat adott a nagy terv megvalósítására. Mikor 1917-ben a központi hatalmak hadserege megszállotta Oroszország ukránlakta területeit, proklamálták az új köztársaságot, mellyel Németország és a monarchia 1918-ban Breszt-Litovszkban különbékét is kötöttek. Az új állam azonban, mint láttuk, mindössze 1921 elejéig tudott fennállani. A győző hatalmak ugyanis, bár a békekötések során a wilsoni elvek ideológiájában alig néhány milliós nemzeteket is önálló állami élethez segítettek, maguk cáfoltak rá a legkirívóbban a nemzeti önrendelkezés elve keresztülvitelének őszinteségére, amikor a felszabadító tevékenységük során a több mint 30 milliót számláló ukrán nemzetről teljesen megfeledkeztek. Ennek a legfőbb oka éppen az volt, hogy az ukránság a világháború folyamán önálló állami élete megteremtésének igényével az antant-hatalmak előtt sehol sem jelentkezett, sorsát kizárólag a központi hatalmakhoz fűzte s így a győztes államok

világában Ukrajna megalakításának gondolata csupán Németország és a monarchia politikai érdekeit szolgáló, tehát mindenestre negligálandó tervnek tűnt fel.

Ma már azonban, egy évtizeddel a békekötések után, egyre nyilvánvalóbb, hogy az ukrán nép felosztása, illetve az ukrán problémának meg nem oldása a keleteurópai helyzet stabilizálódásának egyik leg-súlyosabb akadályá.

Kétségtelen ugyanis, hogy Nagy-Ukrajna gondolata nem merült el, sőt az erre irányuló propaganda az utóbbi évek alatt intenzitásban csak növekedett. A mozgalom két különböző irányból áramlik a mai Kelet-Európára. Az egyik centrum Berlin, ahol a régi nyomokon, kipróbált tudományos és politikai apparátussal dolgoznak a legnagyobb-részt lengyel területről ideköltözött ukránok. Itt működik a „Berlini Ukrán Tudományos Intézet“ és az ukrán problémát ismertető írásművek legnagyobb-része is itten lát napvilágot. A berlini munka inkább Nyugat-Európának, a jelenlegi békét megteremtő világnak szól s ennek megfelelően megjelenési formája is inkább szellemi, politikai meggyőzésre törekvő és tudományos.

A másik fókusz az Oroszországgal szövetséges Ukrán Szocialista Köztársaság jelenlegi fővárosa: Charkow. Annak a mozgalomnak, mely innen nyer irányítást, legnagyobb ereje abban rejlik, hogy maga mögött tudja az ukránság zömét (kb. az ukrán nép 78%-át) és hódításában a tradíciókra, az orthodoxdára, a nagyszláv testvériségre hivatkozik. Megjelenési formája, amint már említettük, tökéletesen nadonális, jóllehet zászlóvivői Moszkva szempontjából is „teljesen megbízhatók“. És ebben rejlik éppen az az eminens veszély, melyet térhódítása Kelet-Európára és közvetve egész Európára jelent.

Az ukránizmus e két irányból táplálkozó áramlata a legkedvezőbb fogadtatásra, sőt támogatásra talál Csehszlovákiában. Sőt ma már azt is elmondhatjuk, hogy Prága a harmadik tűzhely, amelynek melege körül Nagy-Ukrajna életre éled. Egészen speciális és a csehek távolabb tekintő politikai céljaiban találjuk meg azokat az okokat, amelyek az ukrán mozgalomnak védelmet biztosítanak a köztársaság területén. Minden szláv ideának felkarolása, amelyet a cseh vezérek oly előszeretettel hangoztatnak s amellyel a szláv együvé tartozás érzésének erejét igyekeznek dokumentálni, csak ürügy, amely mögött nem lehet a nemzeti önzetlenségnek és faji öntudatnak egyedül példaadó megnyilvánulását fölfedezni. Mert ha a csehszlovákiai ukrán mozgalom lényegét és közvetlen vagy közvetett céljait tekintjük, rájövünk arra, hogy azt a prágai központ éppúgy kül- és belpolitikai céljainak szolgálatába állította, mint akár a földbirtokreformot, vagy a közigazgatásnak 1928-ban történt átszervezését.

Prágában, valamint a köztársaság egész területén, az ú. n. „ukrán menekültek“ ma mindenütt szívesen látott jövevények. Állások elnyerésénél, kulturális, politikai, sőt pénzügyi vállalkozásaik létrehozásánál a különben gyanakvó és szűkmarkú prágai kormány a legmeszszebbmenő támogatásban részesíti őket. Amíg pedig a nemzeti kisebbségekhez tartozó szlovenszkói őslakók tízezereinél az állampolgárság elismerése a legnagyobb nehézségekbe ütközik, sőt sok esetben keresz-

túlvihetetlen, addig a cseh hatóságok aggályoskodása nyomban megszűnik akkor, ha egy-egy ukrán menekültet kell a csehszlovák állampolgárság elnyerésének kegyében részesíteni. Csak jellemzésül említjük meg, hogy amíg a prágai minisztériumokban ma már lépten-nyomon találkozunk ukrán származású hivatalnokokkal, addig a „Slovák“ c. napilap egy júniusi számának híradása szerint jelenleg az összes prágai minisztériumokban mindössze 11 tót tisztviselő áll alkalmazásban. A cseh fővárosban alakult meg 1923-ban az „Ukrán Filológiai Társaság“ és ugyanitt, a Károly-egyetemen ukrán fakultás működik. Podebrad városában a „jövendő ukrán földművelés intenzívebbé tételét szolgáló“ földművesiskolát állított fel a kormány. Ugyancsak Prágában székel az „Ukrán Diákok Nemzeti Szövetsége“ is, melynek működése elsősorban Lengyelország ellen irányul. Általában nem tagadható, hogy az ukrán emigrációnak ez a túlzott istápolása egyrészt azt a célt is szolgálja, hogy menedéket és teret adjon a Lengyelország ellen vezetett ukrán propagandának, amelyben különben — legalább is Lengyelország belső nemzeti zavarainak fokozása céljából — Berlin, is szívesen segédkezik.

(Hogy az ukránok sérelmeik hangoztatásában és jogaik követeléseiben mennyire sérények, arra nézve nem lesz érdektelen megjegyeznünk, hogy a Nemzetek Szövetségéhez annak fennállása óta napjainkig összesen 47 ukrán kisebbségi petíció érkezett. Ezek szerint a legtöbb petícióval — számszerűit 69-el — szereplő németek után mindjárt a második helyen következnek az ukránok, míg a magyarok 34 petíciójukkal eddig a bolgárok után a negyedik helyet foglalják el.)

A csehszlovák kormány által támogatott ukránizmus hódításának tulajdonképpeni területe azonban a Ruténföld. Az ukrán politikusok ugyanis igényt tartanak az Északkeleti Kárpátok déli lejtőjén lakó ruténekre is, vagyis a mai Ruténföldre. Ennek népét a faji és nyelvi rokonság alapján szintén az ukránsághoz tartozónak tekintik. Az oroszországi ukrán hódítók azonban kiismerve az ittlakó nép lelkét, a történelmi hagyományokat és a magyarsággal való nyolc évszázados együttélés lélekformáló erejét, itt nem proletárdiktatúrát, Moszkvához való csatlakozást, vagy új társadalmi rendet hirdetnek, hanem a nacionalizmus harci sisakja és álarca alatt egy hatalmas, Jekaterinoszlávtól a Tisza felső folyásáig terjedő ukrán birodalom megvalósulását ígérik, ahol függetlenül, saját nyelvével és vallásával (értsd alatta a pravoszláv hitet) élhet a rutén nép.

Az ukránizmusnak a Ruténföldön való megjelenési formája tehát, bárhonnan táplálkozik is, nem forradalmi, hanem tisztán és hivatalosan: pánszláv és imperialista. S éppen eme jellegénél fogva veszedelmes Magyarországra nézve, mert térhódítása folytán a Ruténföldön kerül összeütközésbe a magyar nemzet érdekeivel.

A magyarországi rutének a XII. és XIII. század folyamán telepedtek meg mai lakóhelyükön. Ekkor történt ugyanis, hogy az államalkotó magyarok által védelmi szempontból addig lakatlanul hagyott kárpáti területekre — az ú. n. „gyepük“ területére — lassanként lehúzódik az ukrán néptörzs egy töredéke s meglepedve a Kárpátok lejtőitől délre a magyar királyság határán belül, ez új hazába kerülve

teljesen elszakad az ukrán törzstől. Amint a legújabb ethnográfiai és történelmi kutatások minden kétséget kizárólag kiderítették, a magyarországi rutének települése a XIII. század legvégén már be is fejeződött s ettől kezdve a nép az orosz és lengyel uralom alatt álló ukránsággal semmiféle kapcsolatban nem állott. Nyelve a magyar kultúra és a magyar nyelv hatása alatt erősen átalakult, megszületett az ú. n. kárpátaljai rutén vagy orosz nyelv, amely az ukrántól ma már annyira elüt, hogy a két nép alig érti egymást. Az ukrán-rutén egység tudata évszázadok során annyira elenyészik, hogy amikor a XIX. század első évtizedeiben lángot fogott pánszláv mozgalom a rutén nép akkor élő szellemi vezetőinek egynémelyikét is hatalmába keríti s ezek megkísérlik a „rutén nyelvújítást“, vagyis a rutén népnyelvnek „el-oroszítását“, a kísérlet teljesen eredménytelen maradt és a hazai ruténség híven kitartott ősi nyelve mellett.

Ma már vitathatatlan tény, hogy a Ruténföldnek a csehszlovák köztársasághoz való csatolása nem a rutén nép akaratából történt. E tartomány sorsáról nem maga a ruténség, hanem annak néhány, már hosszú esztendőkké! azelőtt az Északamerikai Egyesült Államokba kivándorolt tagja döntött akkor, amidőn 1918 október 25-én a philadelphiai Bellevue Stradford szállóban Zsatkovics Gergely ügyvéd megállapodott az akkor Amerikában tartózkodó Masarykkal abban, hogy a Ruténföld „a lehető legszélesebbkörű autonómia biztosítása mellett“ részévé válik az új köztársaságnak.

Maga a rutén nép akkor még egyáltalán nem döntött sorsáról. Az összeomlaskor három rutén nemzeti tanács is alakult: Huszton, Ungváron és Eperjesen, amelyek mindegyike más határozatot hozott a csatlakozást illetően. A huszti nemzeti tanács az akkor még fennálló ukrán köztársasághoz kívánt csatlakozni, az ungvári tanács, mely kétségtelenül a Ruténföld őslakosságának zömét képviselte, a Magyarországgal való további együttmaradást határozta el, míg az eperjesiek Beszkid Antal vezetése alatt az újonnan megalakuló csehszlovák állam mellé állottak. A rutén nép sorsa és hovátartozandósága felett azonban akkor már egyéb, sokkal hatalmasabb fórumok döntöttek. A csehszlovák légiók olasz vezetés mellett 1919 januárjában megszállták a Ruténföldet s a megmásíthatatlan tények hatása alatt 1919 május 8-án a három előbb említett nemzeti tanács Ungvárott együttes gyűlést tartva most már közös akarattal mondotta ki a csehszlovák köztársasághoz való csatlakozást. Ki kell emelnünk azonban, hogy ez a deklaráció csak 1919 május 8-án történt, tehát hat hónappal a köztársaság megalakulása után és oly időben, amikor Magyarországon már kommunista uralom volt, mely tény az ungvári gyűlés ily értelmű határozatára döntő befolyást gyakorolt.

Prága a Ruténföld megszerzése által messzire tekintő és nemcsak a köztársaság jelenlegi politikai biztonságát, hanem a jövőre irányuló cseh törekvések megvalósítását egyaránt szolgáló célokat vélt kielégíteni. Az az éber és számító cseh külpolitika, amely ennek a tartománynak birtokával rebus sic stantibus mindenesetre számol, adja meg magyarozatát annak a belpolitikának is, amelyet a látszólagos ellentmondások ellenére a cseh kormány a Ruténföldön folytat. Ennek

figyelembevétel nélkül hogyan volna például megmagyarázható az, hogy a centralisztikus törekvésektől annyira áthatott csehszlovák kormányok, amelyek tíz esztendő óta állandóan azon mesterkednek, miképpen bújhatnak ki az autonómia megvalósításának kötelezettsége alól, szabad folyást engednek annak az ukrán mozgalomnak, amelynek nyíltan bevallott célja a Ruténföld elszakítása és egyesítése Nagy-Ukrajnával?

Csehszlovákiára nézve e tartomány értékét nem népének szláv jellege, még kevésbé a hozzáfűződő gazdasági érdekek adják meg. Földrajzi helyzete az, mely a Ruténföldet a jelenlegi Kelet- és Közép-Európának jelentős tényezőjévé teszi. A békekötések során Franciaország szívesen juttatta ezt a tartományt a csehszlovák köztársaságnak, mert ezáltal megteremthette a közvetlen szomszédságot Csehszlovákia és Románia között és teljessé tehetette a „biztonsági gyűrűt“ Magyarország körül. Felállították egyszersmind azt a gátat is, amely Lengyelország és Magyarország izolálására hivatott.

Természetes, hogy ennek a politikailag annyira fontos tartománynak birtoklását Csehszlovákia nem tehetné kockára azért, hogy népének önkormányzatot ad s ezáltal maga nyitja meg a lehetőséget az elszakadáshoz, ami, tekintettel a Ruténföld siralmas szociális és gazdasági helyzetére, valamint népének erős magyarbarátságára, mihamar bekövetkezhetett volna. A középeurópai politikai helyzet újabb fejleményei folytán ma kétségtelen, hogy e „külpolitikai“ okokból a rutén nép egyre távolabb esik az autonómiának, mint „belpolitikai“ követelménynek megvalósulásától. A prágai politikusoknak ugyanis számolniuk kell azzal, hogy Ausztria, amely jóindulatú semlegessége által eddig utat biztosított a köztársaságnak nyugat felé, vagy megvalósítja az Anschlusst, vagy egyre szorosabban kapcsolódva az olasz-magyar szövetséghez, bekebelezte a Csehszlovákiával szemben álló államok csoportjába. Bizonyos, hogy ily módon az ellenséges Németország, Ausztria és Magyarország, valamint a nem-barátságos Lengyelország közé ékelődött Csehszlovákia részére az egyetlen nyitott ajtó kelet felé kínálkozik a Ruténföldön át. Mivel a Nyugatmagyarországon át tervezett cseh-jugoszláv korridor megvalósítása nem sikerült, Csehszlovákia a cseh-orosz korridor létrehozását tekinti jövőbeli politikai céljának. Létérdeke tehát annak a megakadályozása, hogy a Ruténföld elszakadva a köztársaságtól akár Lengyelországhoz, akár Magyarországhoz csatlakozzék, miáltal Csehszlovákia teljes izolálása következne be. Ennek megghiúsítására csak két mód kínálkozik: vagy szorosabban forrasztani hozzá ezt a tartományt a csehszlovák köztársaság testéhez, vagy ha ez nem sikerül, átengedni azt az újonnan megalakuló és a csehekkel szemben barátságos hatalomnak: Nagy-Ukrajnának.

Prága úgy érzi, hogy minden falu, amelynek templomtornyán a Ruténföldön a hódító ukránizmus a görög katolikus hármaskeresztet, annak alsó ágát ferdére ütve, pravoszláv keresztté kovácsolja, újabb és újabb térhódítása a pánszlávizmusnak, de a magyarság nemzeti érdekei szempontjából új és új veszteség.

A Ruténföld nyomora s az ebből fakadó elégedetlenség, a politikai harcok és az egyre erősödő forradalmi hangulat, a rutén nép nyelvi

és vallási megoszlása egyre termékenyebbé teszik a talajt az ukrán agitáció számára. És bár való, hogy ennek az agitációnak állandó kísérője a kommunizmus, Prága ma nem látszik törődni ezzel a veszéllyel, mert a főcél a Ruténföld népének lelki átalakítása, fanatizálása az ukrán, illetve nagyszláv eszméért s az ebből folyó politikai megoszlás. Az autonómia megvalósulása érzelmi és politikai konszolidációt eredményezne, önállóbbá és ennek folytán ellenállóbbá is tenné a rutén népet, aminek bekövetkezését Prága ma nem akarhatja.

Klofác szenátor 1926 december 14-én a prágai parlamentben tartott beszédében éles kritikát mondván a ruténföldi viszonyokról, többek között ezt állapította meg: „Podkarpatska Rus helyzete ma olyan, ami az egész világot a köztársaság ellen hangolja... Nagy bünt követtünk el azáltal, hogy ebbe az országba bevittük a nyelvkérdést. Mi magunk teremtettük meg ezáltal az irredentizmust.“ A Ruténföld magyar pártjainak legutóbbi Ungváron megtartott kongresszusán Korláth Endre, a prágai parlament magyar képviselőtagja nyíltan rámutatott az ukrán propaganda eredetére és céljaira. Beszédében kifejtette, hogy „az ukrán irredenta legjobb szövetsége és legfőbb mozgatóereje a szovjetkormány és annak ruténföldi szervezetei ... Az 1926-ban Charkovban megtartott szovjetkongresszus elrendelte, hogy a Ruténföldön működő kommunista szervezetek az ukrán nyelvi és politikai törekvéseket tegyék magukévá. Ettől az időtől kezdve az itteni kommunista párt az ukránizmus szolgálatában áll és vezetői a prágai parlamentben, összejöveteleik alkalmából, lapjaikban és minden nyilatkozatukban a Ruténföldet „Kárpátaljai Ukrajna“ (Zakarpatskaja Vikrajna) névvel jelölik... Az ukrán irredentizmus jelszava: Jekaterinoszlávtól Kieven és Lembergen át a Tiszáig! Ez a program mindenekelőtt Lengyelország és Románia területi integritását veszélyezteti, de fenyegeti Közép- és Kelet-Európa békéjét és nyugalma is, mert az ukrán irredenta egybe van kapcsolva a szovjetpropagandával, vagy másképpen; mivel az ukrán irredenta ma nem egyéb, mint a Szovjetpropagandájának álarca!“

A „Journal de Génévé“ kitűnő munkatársa, F. de Gerando 1929 év augusztusában járt a Ruténföldön és tapasztalatairól több, igen figyelemreméltó cikkben számolt be lapjának hasábjain. E cikkek kiegészítve, dokumentálva és összefoglalva 1930-ban „Le complot rouge en Ruthénie“ (Vörös szövetkezés a Ruténföldön) cím alatt könyvalakban is megjelentek. Gerando elmondja könyvében, hogy újságírói tevékenységét 1919 óta, amikor a magyarországi kommunizmus uralmával alkalma volt személyesen megismerkedni, ama veszedelem erejének és eshetőségeinek felderítésére kívánta szentelni, amely az új keleteurópai határ mentén a bolsevizmus részéről állandóan fenyeget. Bejárta Finnországot, Lengyelországot, Romániát és Bulgáriát s a múlt év nyarán elkerült a Ruténföldre is. Megdöbbenve kellett itt tapasztalnia, hogy ez a tartomány az, ahol a bolsevizmus a legszilárdabban vetette meg a lábát s ahol valósággal „előcsarnokot“ sikerült berendeznie Középeurópa felé. A magyarországi kommunizmus emigránsai és az ukránizmus terjesztői, Volosin Ágoston, a pravoszláv apostol, a fanatikus Kabalyuk és a huszti Brescsájko testvérek vala-

mennyien a cseh tisztviselők védelme, sőt a cseh kormány anyagi támogatása mellett terjesztik az ukránizmust, másképpen kommunizmust. A legutóbb 1925-ben a Ruténföldön megtartott választások alkalmával a lakosság 32%-a szavazott a kommunista pártra, nincsen tehát a mai Európában ország, ahol a kommunista párt erősebb lenne, mint itt, pedig 1919 május havában a Ruténföld legfőképpen azért mondotta ki a Csehországhoz való csatlakozást, hogy Kun Béla magyarországi uralmától megmeneküljön. A tízesztendős cseh politika — mondja Gerando — idejuttatta ezt az országrészt, amely ma veszedelmet jelent egész Európára!

A cseh kormány természetesen leplezni igyekszik az ukránizmus terjedésében rejlő bolsevik veszedelmet, ezzel szemben azonban teret enged minden olyan megnyilatkozásnak, amely a ruténség körében az Ukrán nemzeti öntudat felébredését és az eljövendő Ukrajnához való csatlakozás vágyát hangoztatja.

Gerando közli, hogy a csehek nagy barátja, Scotus Viator legutóbb, amikor a prágai kormány meghívására a Ruténföldön járt, Munkácson kijelentette, hogy „a Ruténföld helyzete ma még nem végleges, mert amikor arra az idő elérkezik, ennek a tartománynak Ukrajna részévé kell válnia.“

A köztársaság tízesztendős fennállása alkalmával (1928 október 28-án) a Ceskoslovenská Republika jubileumi számában Bydlo professzor cikket írt, amelyben nyíltan kijelenté, hogy „a Ruténföld nem egyéb, mint a csehszlovák köztársaság ideiglenes függvénye, melyet idővel Ukrajnának kell átengedni“.

A lengyel sajtó és a politikai irodalom ezzel szemben állandóan napirenden tartja a kérdést és nem szűnik meg figyelmeztetni Európát arra a veszélyre, amelyet a Ruténföld bolsevizálódása jelent. Abba a falba, amelyet a nemzeti államok összefüggő sora által a nagyhatalmak Európa keletén építettek, veszedelmes ék a rutének földje, melyen át a Szovjet egyre beljebb hatol Európába.

De legelsősorban és legmélyebben érdekelt fél a Ruténföld sorsát illetően Magyarország. Az ukrán térhódítás nemcsak a bolsevizmus közvetlen közelségének veszedelmét hárítja a magyarságra, hanem elsőrangú nacionális szempontokat is érint, mert a régi Magyarország egy integráns részének nemzeti, politikai és kulturális átalakítását jelenti. Kell, hogy Magyarország a Ruténföldön uralkodó viszonyoknak a nyugati hatalmak előtt való megismertetését s az ebben rejlő, egész Európát fenyegető veszély feltárását egyik legfontosabb külpolitikai feladatának tekintse.

RUTTKAY LÁSZLÓ